

УДК 378.14

Формування професіонала з економіки в університеті в умовах трансформації освітніх систем

Алевтина Пакуліна,

кандидат економічних наук, доцент,

Наталія Янченко,

кандидат економічних наук, доцент,

Віталій Благой,

кандидат економічних наук, доцент,

Харківський національний університет будівництва та архітектури,

Вікторія Блага,

кандидат економічних наук, доцент,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Саморозвиток — це не тільки усвідомлений процес формування професійної майстерності, індивідуального характерного стилю, самоосвіта і самовдосконалення, але й мотивований, спрямований, вільний вибір і бажання досягти необхідного рівня професійної компетентності.

Гостерігається зниження якості освіти у вищій школі, слабке впровадження нових освітніх технологій в освітній процес. Основною формою занять залишаються лекції, аудиторне навантаження роздуте, навчання роботі в професійних програмах мінімальне або повністю відсутнє. Система вищої освіти, у більшій мірі, орієнтується на запам'ятовування і засвоєння величезної кількості готових матеріалів і рішень. Європейська та американська системи — на навчання самостійного пошуку необхідної інформації, її узагальнення та аналіз, і, нарешті, на пошук власних рішень. Сьогодні продовжують діяти форми і методи навчання середини минулого століття. В результаті все частіше лунають скарги

випускників вишів про те, що у них недостатньо навичок практичної роботи [1]. Як показує аналіз цієї проблеми вченими у провідних зарубіжних країнах, відбувається зміщення акценту до вимог сучасного працівника з формальних факторів його кваліфікації й освіти до соціальної цінності його особистісних якостей, здатності до саморозвитку особистості.

Як свідчить категорійний аналіз, компетентність є похідним поняттям від компетентності і означає сферу застосування знань, умінь і навичок людини, а компетентність — семантично первинна категорія, яка представляє їх інтереоризовану (трансформовану в особистісний досвід) сукупність, систему, деякий — багаж

знань людини. Тому, компетентна у своїй справі людина — це та, хто є визнаним знавцем у будь-якому питанні (Н.М. Бібік, О.Я. Савченко, С.О. Сисоєва).

Науковцями було здійснено категоріальний аналіз поняття компетентності за допомогою методу контент-аналізу (Ю.М. Захарчишина, В.О. Калінін). Відповідно до вимог цього методу було виділено цілісну систему утворюючу одиницю аналізу, за яку приймався ряд суджень авторів про поняття компетентність як предмета дослідження. Визначені найпростіші одиниці класифікувалися, потім підраховувалася частота їх виявлення. Наведено приклад застосування такого методу у дослідженні В.О. Калініна. Ним було проаналізовано поняття компетентності тридцяти авторів різних галузей науки, ми виділили такі стійкі ознаки зазначеного поняття:

Головні компоненти поняття «компетентність»

Категорійні компоненти поняття «компетентність»	Кількість авторів	
	Абсолютне значення	%
Здатність застосовувати набуте на практиці	27	90
Освіченість	26	90
Взаємозв'язок знань, умінь і навичок	23	88
Досвід	23	76
Цінність	23	76
Професійно значущі якості	22	73

На цій підставі поняття компетентність стосовно характеристики рівня професіоналізму особистості визначено як здатність розв'язувати проблеми, що виникають, яка ґрунтується на знаннях, умінях, навичках, досвіді та цінностях, отриманих особистим шляхом освіти та практичної діяльності. Отже, основними компонентами будь-якої компетентності вчені вважають: здатність застосовувати набуте на практиці для розв'язання будь-яких проблем (90 %); освіченість, яка відображає обізнаність у певній галузі (88 %); взаємозв'язок знань, умінь та навичок, які особистісно розвинені шляхом

освіти та практики і допомагають діяти адекватно ситуації (76 %); досвід особистості, що сприяє успішному виконанню певної роботи, завдання (76 %); цінності, наявність яких робить людину авторитетною в певній галузі (76 %); професійно значущі якості, які характеризують професіоналізм особистості (73 %).

Відбулася зміна життєвих орієнтацій і ставлення до цінності вищої освіти сучасними студентами. Багато студентів працюють, деякі змушені, деякі — для накопичення досвіду професійної діяльності [2]. Існує проблема відповідності номенклатури дипломів вимогам ринку праці [3].

Головним викликом сьогодні вкрай необхідно формування нової парадигми освіти, яка передбачає орієнтацію на розвиток особистості, її творчих здібностей, введення гнучких і проектних форм навчання, збільшення в обсязі годин частки на індивідуальні форми підготовки, забезпечення індивідуальних траєкторій навчання студентів. У даних умовах сприяння працевлаштуванню випускників природно інтегрується в структуру професійного навчального закладу і здійснюється постійно [4].

Сучасна риса освітнього процесу багатьох розвинених країн — безперервна освіта. Вона дозволяє зміцнювати зв'язки установ професійного навчання (перш за все вузів) з бізнесом [5]. В європейських країнах відбуваються активні процеси уніфікації та стандартизації підготовки фахівців [6]. Трансформація сучасних освітніх систем сприяє підвищенню якості вищої освіти та формуванню висококласного професіонала з економіки після закінчення ним університету.

Система формування висококласного професіонала з економіки в університеті в умовах трансформації сучасних освітніх систем включає наступні підсистеми (рисунки):

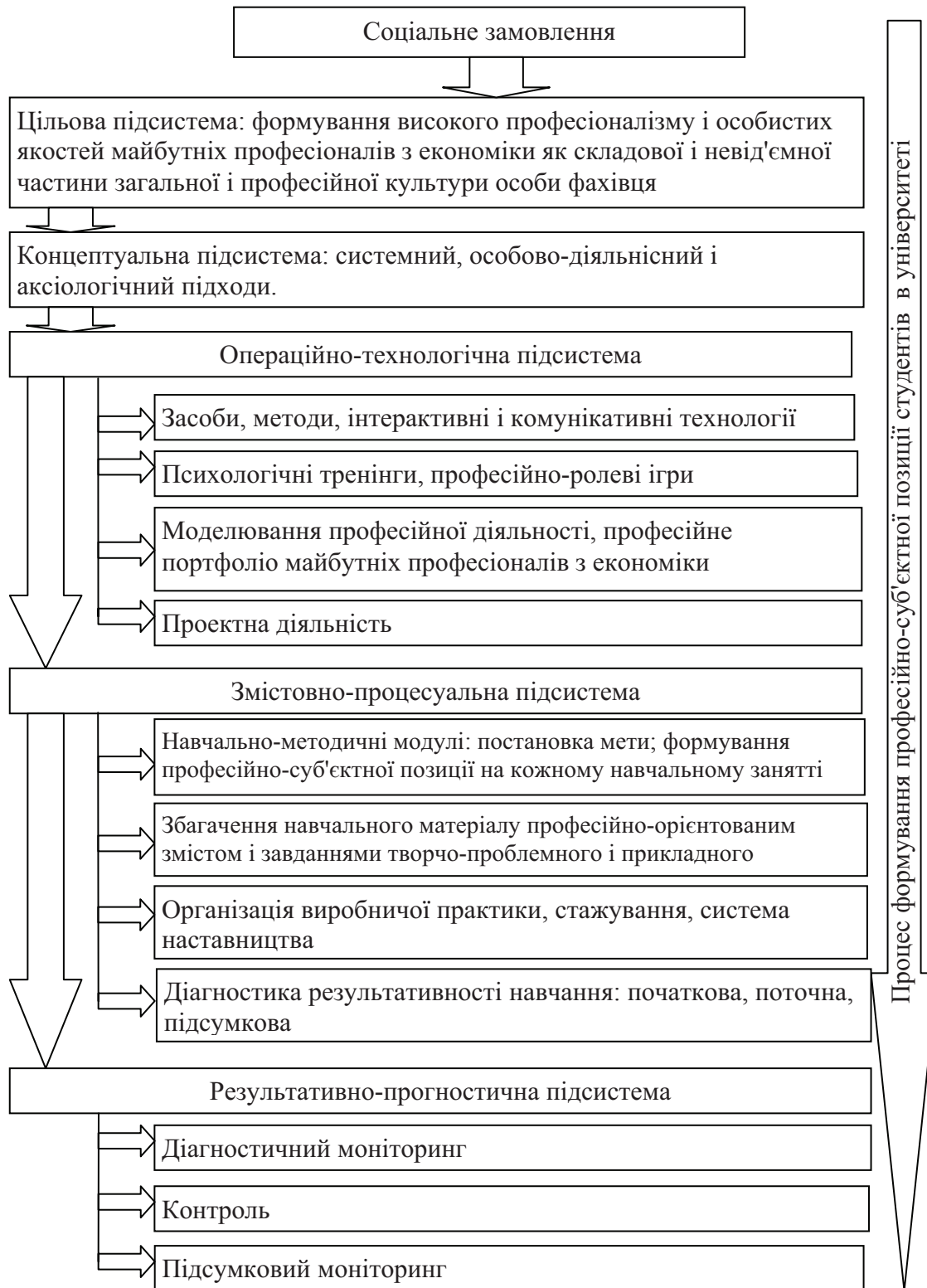
— цільова — формулювання цілей і завдань, спрямованих на формування майбутнього висококласного професіонала з економіки. Формування висококлас-

сного професіонала з економіки виділене нами як кризна мета усього процесу навчання в університеті;

— концептуальна — методологічне обґрунтування процесу формування майбутнього висококласного професіонала з

економіки. Концептуальною основою моделі є системний, особово-діяльнісний підхід;

— операційно-технологічна — системне використання засобів, методів, технології формування позиції висококласного професіонала з економіки;

— змістовно-процесуальна — науково обґрунтована розробка змісту навчально-методичних модулів і діагноста рівнів сформованості позиції майбутнього висококласного професіонала з економіки;

— результативно-прогностична — аналіз результатів навчально-виховного процесу і змін в змісті і технології професійної освіти, що забезпечують формування високого професіоналізму і підготовку фахівців, адекватних рівню сучасних вимог до фахівця з економіки. Концептуальна підсистема забезпечує методологічне обґрунтування процесу формування професійно-суб'єктної позиції майбутнього професіонала з економіки в університеті. Концептуальною основою моделі є системний, особово-діяльнісний і аксіологічний підходи.

Аксіологічний підхід припускає формування системи норм і цінностей професійної діяльності в процесі навчання майбутніх професіоналів з економіки в університеті. При такому підході професійно-суб'єктна позиція майбутнього професіонала з економіки трактується як система професійних цінностей особи, що розвивається.

Структурно-функціональний підхід (як один з різновидів системного аналізу) полягає в спільному дослідженні будови і функціонування підсистем [7, с. 217]. Згідно з ідеями про діалектичне розуміння взаємозв'язку функцій і структури об'єкту, будь-якій цілісній системі властиві специфічні функції, що обумовлені природою її підсистем, їх взаємозв'язками. Таким чином, до найважливіших показників будь-якої цілісної системи окрім структури відносяться і функції об'єкту.

Цільова підсистема спрямована на обґрунтування прогнозованого результату — висококласного професіонала з економіки. Вона описує цілі і завдання, спрямовані на формування майбутнього висококласного професіонала з економіки в університеті, що особливо виділяється нами як крізна мета усього процесу навчання в університеті.

Операційно-технологічна підсистема включає засоби, методи і технології формування майбутнього висококласного професіонала з економіки в університеті.

Змістовно-процесуальна підсистема описує процес і етапи формування майбутнього висококласного професіонала з економіки і включає розробку змісту навчально-методичних модулів і діагностику рівнів професіоналізму і особистих якостей студента.

Результативно-прогностична підсистема включає аналіз результатів навчально-виховного процесу і змін в змісті і технології професійної освіти, що забезпечують формування професіоналізму і особистих якостей і підготовку майбутніх фахівців, адекватних рівню вимог сучасного ринку. Вона враховує наступні рівні сформованості професіоналізму і особистих якостей майбутніх професіоналів з економіки: допрофесійний, початково-професійний, професійно-репродуктивний, професійно-результативний, професійно-творчий рівні. Допрофесійний рівень характеризується повною і частковою несформованістю професійно-суб'єктної позиції особи. Початково-професійний рівень характеризується усвідомленим вибором професії, початковою стадією формування професійної Я-концепції (представлення Я в професії), і характеризується низьким рівнем сформованості професіоналізму і особистих якостей. Професійно-репродуктивний рівень характеризується виборчою активністю, формуванням саморегуляції, подальшим розвитком Я-концепції і характеризується середнім рівнем розвитку професіоналізму і особистих якостей студента. Професійно-результативний рівень характеризується розвиненою Я-концепцією, прагненням до професійного саморозвитку, здатністю до цілепокладання, наявністю системи професійних цінностей і характеризується вище за середнім і високим рівнем розвитку професіоналізму і особистих якостей майбутнього професіонала з економіки. Професійно-творчий рівень характе-

ризується сформованою професійною Я-концепцією, можливостями творчого професійного самовираження, високим рівнем теоретичної і практичної підготовки до професійної діяльності, професійною творчою активністю, сформованою системою професійних цінностей. Відповідає рівню майбутнього висококласного професіонала з економіки.

Використання структурного підходу дозволило визначити суть професійно-суб'єктної позиції майбутнього професіонала з економіки і виділити підсистеми формування висококласного професіонала з економіки в університеті. Структурний підхід дозволяє розглядати професійно-суб'єктну позицію як єдність двох компонент: субстанціональної і функціональної. У першому випадку йдеться про фіксацію відношення до набуття професійного досвіду, відношення до придбання професійних знань; у другому — мається на увазі процес оформлення цього досвіду на практиці, в реальній діяльності, як складової частини професійної діяльності професіонала з економіки.

На основі сказаного сформульовано основні підходи до моделювання процесу формування висококласного професіонала з економіки в університеті. Модель враховує процес становлення професійно-суб'єктної позиції студентів і репрезентацію в професійній діяльності їх професійно-суб'єктної позиції. Ця модель задає цілі, засоби і перспективи розвитку професійно-суб'єктної позиції в процесі навчання в університеті, її прогресивної зміни. Запропонована нами система сприяє підвищенню якості освіти і формуванню висококласного професіонала з економіки в університеті.

Література

1. *Випускники* українських ВНЗ очима роботодавців [Електронний ресурс].
2. *Студенти* критично оцінюють рівень освіти в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://osvita.ua/vnz/news/17104/>
3. *Палисюк О.* Основні проблеми системи вищої освіти в Україні та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.osvitata.com/osvitata-vlada/osnovni-problemi-sistemi-vischo-osviti-v-ukra-ni-ta-shlyachi-chvirishennyia.html>.
4. *Програма* підвищення кваліфікації випускників [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://translate.google.com/>
5. *Студент* и работодатель: потеряются и... найдись [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://timeua.info/post/obshestvo/student-i-rabotodatel-poteryat-sya-i--najtis-07839.html>
6. *Licence, Master, Doctoral.* The LMD System in France [Електронний ресурс]. — Режим доступу : — www.ens-lyon.fr/web/nav/article.php?id=74&rub2=23
7. *Пакуліна А. А.* Підвищення сталості соціально-економічного розвитку і забезпечення економічної безпеки регіонів / А. А. Пакуліна, С. Л. Пакулін, Г. Ю. Корсунський // Вісник економіки транспорту і промисловості. — 2015. — Вип. 52. — С. 215–219.

17.04.2018